

Materiální deprivace a příjmové nerovnosti se projevují častěji u domácností nájemníků

Text vznikl v rámci série krátkých analýz navazujících na výstupy *Mapy nezaměstnanosti*, dvou výzkumných zpráv *Kvantitativní analýza vývoje nezaměstnanosti v letech 2008–2018* a *Zkušenosti dlouhodobě nezaměstnaných a příčiny jejich postavení na trhu práce* zachycující nezaměstnanost a sociální situaci v Česku.

Základní body srovnání, s nimiž pracujeme, jsou roky **2008** (nejnižší nezaměstnanost před krizí), **2014** (nejvyšší nezaměstnanost) a **2018** (současná situace, nejnižší nezaměstnanost).

V posledních letech rostou náklady na bydlení: ceny nemovitostí i nájemné. Z porovnání materiální a příjmové situace nájemníků a vlastníků bytů či domů vyplývá, že chudobou jsou častěji ohroženi nájemníci. Mohou si v průměru dovolit méně věcí dlouhodobé i krátkodobé spotřeby, například zaplatit všem členům domácnosti týdenní dovolenou mimo domov nebo používat osobní automobil.

Materiální deprivaci trpí výrazně častěji lidé v nájemním bydlení.

V roce 2018 trpělo **materiální deprivací** 23 % domácností nájemníků a 5 % vlastníků bytů či domů (Graf 1).

Pro srovnání, v roce 2018 bylo **materiálně deprivovaných** celkem 8 % domácností, u nezaměstnaných to bylo 38 % domácností, u samoživitelů a samoživitelek s dětmi 22 % (Graf 1).

Za materiálně deprivované se zde považují domácnosti, které uvedly nedostatek či neuspokojivou situaci u 3 a více položek z celkového počtu 9 stanovených. Vybrané položky pro hodnocení míry deprivace zahrnují předměty dlouhodobé spotřeby (telefon, barevný televizor, pračku, automobil) a případy, kdy má domácnost potíže při nakládání s finančními prostředky (krytí nečekaných výdajů, zaplacení jednoho týdnu dovolené mimo domov ročně, konzumace jídla s masem nebo rybou každý druhý den, přiměřené vytápění bytu nebo domu, předcházení vzniku dluhů).

Podle Českého statistického úřadu je nájemní bydlení často nákladnější než bydlení vlastnické a domácnosti s nejnižšími příjmy vynakládají na bydlení podobné částky jako domácnosti s nejvyššími příjmy (v průměru 6 300 Kč).

Pod hranicí příjmové chudoby se nachází třikrát více domácností nájemníků než vlastníků bydlení

V roce 2018 bylo **příjmovou chudobou ohroženo** 21 % domácností bydlících v nájmu, ale jen 7 % domácností, které bydlí ve vlastním bytě nebo domě. Celkově byla v roce 2018 příjmovou chudobou ohrožena desetina českých domácností. Míra ohrožení domácností nájemníků a vlastníků chudobou se tak za posledních deset let výrazně nezměnila. (Graf 2)

Pro srovnání, kromě domácností v nájemním bydlení **jsou příjmovou chudobou častěji ohroženi** nezaměstnaní (53 %), senioři a seniorky bydlící samostatně (37 %), ženy bydlící v samostatné domácnosti (34 %) a samoživitelé a samoživitelky s dětmi (30 %). (Graf 2)

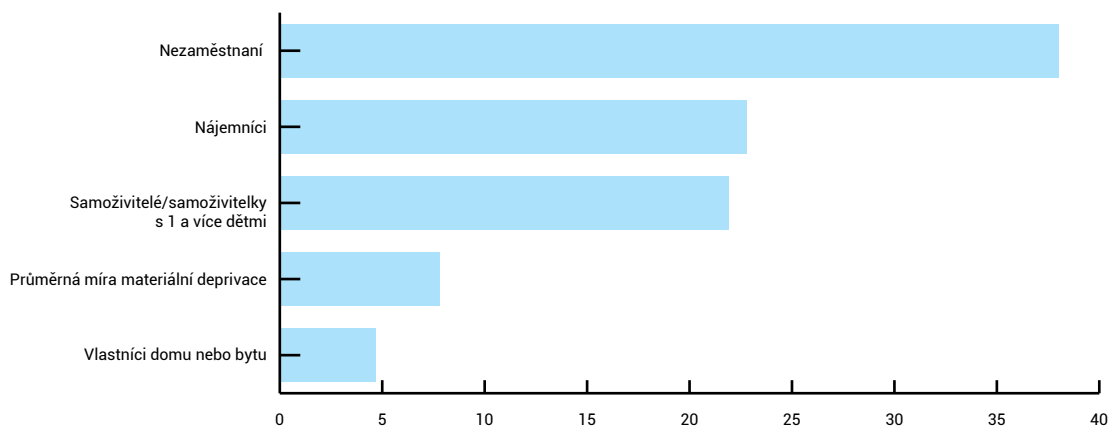
Příjmová chudoba podle definice nastává, když má domácnost příjem nižší než 60 % mediánu ekvivalizovaného disponibilního příjmu všech domácností (příjem po zdanění přepočtený podle počtu a věku členů domácnosti). V roce 2018 byla hranice příjmové chudoby stanovena na 143 555 Kč za rok - zhruba 12 000 Kč měsíčně.

Zveřejňovaná data Českého statistického úřadu nejsou schopna postihnout rychlé změny ve vývoji příjmů a výdajů domácností. Data dostupná v roce 2019 a sebraná v roce 2018 vypovídají fakticky o situaci domácností v roce 2017. Nepostihují tak dostatečně současný **trend rychlého růstu nájemného a rostoucích nákladů na bydlení pro určité skupiny domácností.**

DOPORUČENÍ

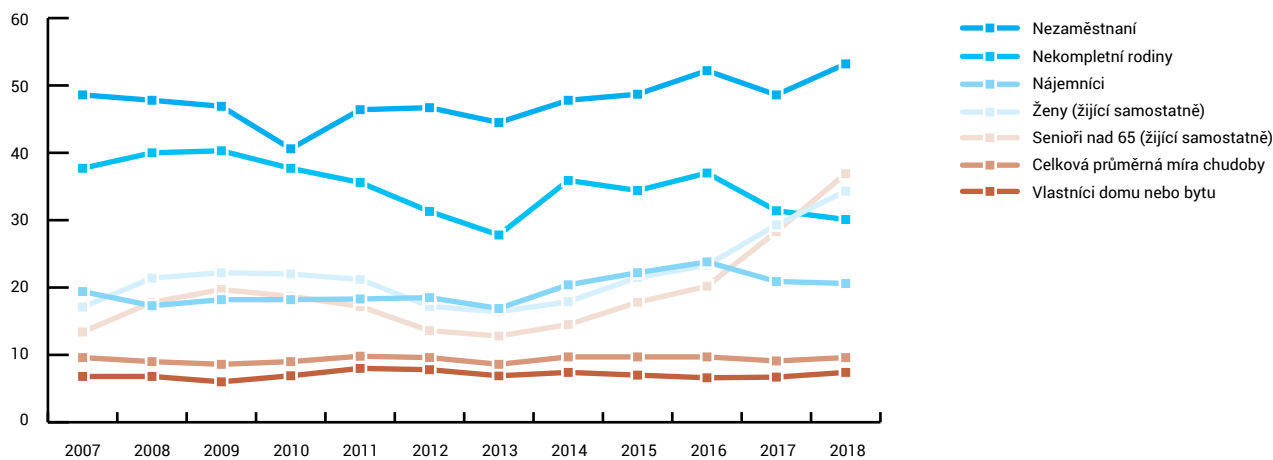
- ▶ **Zaměřit se v podpoře dostupného bydlení více na nájemníky**, kteří jsou častěji ohroženi materiální deprivací, příjmovou chudobou a rostoucími náklady na bydlení.
- ▶ **Zohlednit výdaje na bydlení u indikátorů měření chudoby** (materiální deprivace a příjmová chudoba, viz tabulky 19 a 20). Aktuální způsoby měření nereflektují dynamicky se měnící trh s vlastnickým a nájemním bydlením, kdy pro domácnosti vstupující na trh stoupají náklady na bydlení.
- ▶ **Zpřístupnit bezplatně primární data o příjmech a životních podmínkách domácností získaná v rámci šetření Českého statistického úřadu**. Tato data jsou nezbytná pro přesnější určení nákladů na bydlení lidí v nájemním bydlení a lidí pobírajících dávky na bydlení. Aktuálně veřejně dostupná data jsou často agregovaná a neumožňují tak pokročilé statistické analýzy.
- ▶ **Data o životních podmínkách domácností a o výši jejich výdajů za bydlení identifikovat na nižší úrovni, než jsou kraje – ideálně na úrovni obcí**. Aktuálně je možné srovnávat domácnosti v rámci krajů, je však nutné mít možnost porovnat údaje rovněž na úrovni jednotlivých obcí se specifickými trhy bydlení (například Praha, Brno, Plzeň nebo Mladá Boleslav, kde je velmi nízká nezaměstnanost, ale také vysoké výdaje na bydlení).

Graf 1: Skupiny ohrožené materiální deprivací (2018)

Zdroj dat: Český statistický úřad, zpracování vlastní

Graf 2: Skupiny ohrožené příjmovou chudobou

Zdroj dat: Český statistický úřad, zpracování vlastní

Analýza vychází z dat poskytnutých Ministerstvem práce a sociálních věcí, dat ze systému OKpráce a OKnouze, dat Českého statistického úřadu a dat z Mapy exekucí, dále z hloubkových rozhovorů s experty v oblasti zaměstnanosti a s nezaměstnanými.

Text vznikl v rámci projektu **Dobrá práce v obci: Možnosti pracovní integrace osob ohrožených sociálním vyloučením na úrovni obce** s registračním číslem CZ.03. 3. X/0.0/0.0/15_124/0006493 v rámci Operačního programu Zaměstnanost. Projekt je spolufinancován Evropskou unií. Nositelem projektu je Nová škola, o. p. s., která je také jeho hlavním koordinátorem. Projekt realizuje spolu s Centrem pro společenské otázky – SPOT, z. s. (obsahový garant projektu) a Multikulturním centrem Praha, z. s. (garant veřejných akcí projektu).

© Autoři textu: Tomáš Hoření Samec, Lucie Trlifajová, Filip Pospíšil. Zpracování map a datových podkladů: Barbora Chrudimská a Michaela Kudrnáčová. Děkujeme Romanovi Matouškovi, Mashe Volynsky a Adamovi Gajdošovi za cenné stylistické a obsahové připomínky, Lukášovi Wichovi za jazykové korektury a Elišce Beránkové za grafické zpracování.
Centrum pro společenské otázky – SPOT z. s., Praha, říjen 2019